Oikeustapauskokoelma

UNIONIN TUOMIOISTUIMEN TUOMIO (kuudes jaosto)

13 päivänä helmikuuta 2020 * [i]

Ennakkoratkaisupyyntö – Oikeudellinen yhteistyö rikosasioissa – Direktiivi (EU) 2016/343 – Syyttömyysolettama ja läsnäoloa omassa oikeudenkäynnissä koskeva oikeus rikosoikeudellisissa menettelyissä – 8 artiklan 1 ja 2 kohta – Kansallisessa lainsäädännössä oikeudenkäynnin pitämiselle syytetyn poissa ollessa asetetut edellytykset – Syytettyjen poissaolo tietyistä istunnoista joko heidän tahdostaan riippuvista tai riippumattomista syistä – Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin

Asiassa C-688/18,

jossa on kyse SEUT 267 artiklaan perustuvasta ennakkoratkaisupyynnöstä, jonka Spetsializiran nakazatelen sad (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria) on esittänyt 22.10.2018 tekemällään päätöksellä, joka on saapunut unionin tuomioistuimeen 6.11.2018, saadakseen ennakkoratkaisun rikosasiassa, jossa vastaajina ovat

TX ja

UW,

UNIONIN TUOMIOISTUIN (kuudes jaosto)

toimien kokoonpanossa: jaoston puheenjohtaja M. Safjan (esittelevä tuomari) sekä tuomarit L. Bay Larsen ja C. Toader,

julkisasiamies: P. Pikamäe,

kirjaaja: A. Calot Escobar,

ottaen huomioon kirjallisessa käsittelyssä esitetyn,

ottaen huomioon huomautukset, jotka sille ovat esittäneet

– Portugalin hallitus, asiamiehinään L. Inez Fernandes, P. Barros da Costa, L. Medeiros ja D. Pires,

– Euroopan komissio, asiamiehinään R. Troosters ja Y. Marinova,

päätettyään julkisasiamiestä kuultuaan ratkaista asian ilman ratkaisuehdotusta,

on antanut seuraavan

* Oikeudenkäyntikieli: bulgaria.

tuomion

1 Ennakkoratkaisupyyntö koskee eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/343 (EUVL 2016, L 65, s. 1) 8 artiklan 1 ja 2 kohdan tulkintaa.

2 Tämä pyyntö on esitetty TX:ää ja UW:tä vastaan vireille pannussa rikosoikeudellisessa menettelyssä, joka koskee heidän osallistumistaan järjestäytyneeseen rikollisryhmään.

Asiaa koskevat oikeussäännöt

Unionin oikeus

3 Direktiivin 2016/343 johdanto-osan 9, 33–37, 44 ja 47 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”(9) Tämän direktiivin tarkoituksena on lujittaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin rikosoikeudellisissa menettelyissä vahvistamalla yhteiset vähimmäissäännöt, jotka koskevat tiettyjä syyttömyysolettamaan liittyviä näkökohtia ja oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä.

– –

(33) Oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin on yksi demokraattisen yhteiskunnan perusperiaatteista. Kyseiseen oikeuteen perustuu myös epäillyn ja syytetyn oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään, ja tämä olisi taattava kaikkialla unionissa.

(34) Jos epäilty tai syytetty ei voi olla läsnä oikeudenkäynnissä hänestä riippumattomista syistä, hänellä olisi oltava mahdollisuus pyytää oikeudenkäynnille uutta ajankohtaa kansallisessa lainsäädännössä säädetyssä määräajassa.

(35) Epäillyn tai syytetyn oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä ei ole ehdoton oikeus. Epäillyn tai syytetyn olisi voitava tietyin edellytyksin joko nimenomaisesti tai hiljaisella suostumuksella, mutta yksiselitteisesti, luopua tästä oikeudesta.

(36) Tietyissä olosuhteissa kysymys epäillyn tai syytetyn syyllisyydestä tai syyttömyydestä olisi voitava ratkaista, vaikka asianomainen henkilö ei ole läsnä oikeudenkäynnissä. Näin voi olla tapauksessa, jossa epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista mutta henkilö jättää silti saapumatta oikeudenkäyntiin. Epäillylle tai syytetylle oikeudenkäynnistä ilmoittamisella olisi katsottava tarkoitettavan sitä, että virallinen tieto oikeudenkäynnin ajankohdasta ja paikasta annetaan kyseiselle henkilölle joko haasteella henkilökohtaisesti tai muilla keinoin tiedoksi siten, että hän voi tulla tietoiseksi oikeudenkäynnistä. Sillä, että epäillylle tai syytetylle ilmoitetaan poissaolon seuraamuksista, olisi erityisesti katsottava tarkoitettavan sitä, että henkilölle ilmoitetaan, että asia voidaan ratkaista, vaikka hän jättää saapumatta oikeudenkäyntiin.

(37) Oikeudenkäynti, joka voi johtaa syyllisyyttä tai syyttömyyttä koskevan päätöksen tekemiseen, olisi voitava järjestää myös epäillyn tai syytetyn poissa ollessa, kun kyseiselle henkilölle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä ja hän on valtuuttanut nimeämänsä tai valtion nimeämän avustajan edustamaan häntä oikeudenkäynnissä ja avustaja on edustanut epäiltyä tai syytettyä.

– –

(44) Unionin oikeuden vaikuttavuuden periaate edellyttää, että jäsenvaltiot ottavat käyttöön asianmukaiset ja tehokkaat oikeussuojakeinot siltä varalta, että yksilöille unionin oikeuden nojalla annettua oikeutta loukataan. Silloin kun tässä direktiivissä vahvistettuja oikeuksia on loukattu, tehokkaalla oikeussuojakeinolla olisi oltava mahdollisimman pitkälti sellainen vaikutus, että se palauttaa epäillyn tai syytetyn samaan tilanteeseen, joka olisi vallinnut, jos oikeudenloukkausta ei olisi tapahtunut, jotta turvataan oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin ja oikeus puolustukseen.

– –

(47) Tässä direktiivissä kunnioitetaan [Euroopan unionin] perusoikeuskirjassa [(jäljempänä perusoikeuskirja)] ja [Roomassa 4 päivänä marraskuuta 1950 allekirjoitetussa ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi tehdyssä eurooppalaisessa yleissopimuksessa (jäljempänä Euroopan ihmisoikeussopimus)] tunnustettuja perusoikeuksia ja periaatteita, joihin kuuluvat muun muassa kidutuksen ja epäinhimillisen tai halventavan kohtelun kielto, oikeus vapauteen ja turvallisuuteen, yksityis- ja perhe-elämän kunnioittaminen, oikeus henkilökohtaiseen koskemattomuuteen, lapsen oikeudet, vammaisten integroituminen yhteiskuntaan, oikeus tehokkaisiin oikeussuojakeinoihin ja oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen. Erityisesti olisi otettava huomioon Euroopan unionista tehdyn sopimuksen 6 artikla, jonka mukaisesti unioni tunnustaa oikeudet, vapaudet ja periaatteet, jotka esitetään perusoikeuskirjassa, ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa taatut ja jäsenvaltioiden yhteisestä valtiosääntöperinteestä johtuvat perusoikeudet ovat yleisinä periaatteina osa unionin oikeutta.”

4 Kyseisen direktiivin 1 artiklassa, jonka otsikko on ”Kohde”, säädetään seuraavaa:

”Tässä direktiivissä säädetään yhteisistä vähimmäissäännöistä, jotka koskevat

a) tiettyjä syyttömyysolettamaan liittyviä näkökohtia rikosoikeudellisissa menettelyissä;

b) oikeutta olla läsnä oikeudenkäynnissä rikosoikeudellisissa menettelyissä.”

5 Direktiivin 8 artiklan, jonka otsikko on ”Oikeus olla läsnä oikeudenkäynnissä”, 1 ja 2 kohdassa säädetään seuraavaa:

”1. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

2. Jäsenvaltiot voivat säätää, että oikeudenkäynti, joka voi johtaa epäillyn tai syytetyn syyllisyyttä tai syyttömyyttä koskevan päätöksen tekemiseen, voidaan järjestää tämän poissa ollessa edellyttäen, että

a) epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista; tai

b) epäiltyä tai syytettyä, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, edustaa joko hänen itsensä tai valtion nimeämä valtuutettu edustaja.”

Bulgarian oikeus

6 Bulgarian rikosprosessilain (Nakazatelno-protsesualen kodeks, jäljempänä NPK) 55 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Syytetyllä on seuraavat oikeudet:

– –

oikeus osallistua rikosoikeudelliseen menettelyyn – – ”

7 NPK:n 94 §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Puolustajan osallistuminen rikosoikeudelliseen menettelyyn on pakollista, jos

– –

8. asia käsitellään syytetyn poissa ollessa

– – ”

8 NPK:n 247b §:n 1 momentissa säädetään seuraavaa:

”Syytekirjelmän jäljennös annetaan tiedoksi syytetylle esittelevän tuomarin pyynnöstä. Syytetylle ilmoitetaan syytekirjelmän tiedoksiannolla valmisteluistunnosta ja 248 §:n 1 momentissa tarkoitetuista kysymyksistä, hänen oikeudestaan olla läsnä puolustajan kanssa ja mahdollisuudestaan siihen, että hänelle nimetään puolustaja 94 §:n 1 momentissa tarkoitetuissa tapauksissa, sekä siitä, että asia voidaan tutkia ja ratkaista hänen poissa ollessaan edellyttäen, että 269 §:ssä tarkoitetut edellytykset täyttyvät.”

9 NPK:n 269 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Rikosasiassa syytetyn, jota syytetään vakavasta rikoksesta, on oltava läsnä istunnossa.

2) Tuomioistuin voi määrätä, että syytetyn on oltava läsnä myös siinä tapauksessa, ettei hänen läsnäoloaan edellytetä, jos se katsotaan objektiivisen totuuden selvittämiseksi tarpeelliseksi.

3) Asia voidaan ratkaista syytetyn poissa ollessa, jos tämä ei estä objektiivisen totuuden selvittämistä, kun

– –

3. hänet on sääntöjenmukaisesti haastettu oikeuteen, hän ei ole esittänyt päteviä syitä poissaolonsa oikeuttamiseksi ja 247b artiklan 1 kohdassa tarkoitettua menettelyä on noudatettu;

– – ”

10 NPK:n 423 §:ssä säädetään seuraavaa:

”1) Kuuden kuukauden kuluessa siitä, kun poissaolevana tuomittu henkilö sai tiedon lopullisesta rikostuomiosta, tai siitä, kun toinen valtio on tosiasiallisesti luovuttanut kyseisen henkilön Bulgarian tasavallalle, hän voi pyytää rikosasian käsittelyn aloittamista uudelleen vetoamalla siihen, ettei hän ole ollut läsnä rikosoikeudellisessa menettelyssä. Pyyntö hyväksytään, paitsi jos yhtäältä tuomittu henkilö on paennut sen jälkeen, kun syytekohdat on annettu tiedoksi alustavassa menettelyssä, minkä vuoksi

247 §:n 1 momentin mukaista menettelyä ei voida panna täytäntöön, tai jos toisaalta kyseisen menettelyn täytäntöönpanon jälkeen tuomittu henkilö on jättänyt saapumatta istuntoon ilman pätevää syytä.

2) Pyyntö ei lykkää rikostuomion täytäntöönpanoa, jollei tuomioistuin toisin päätä.

3) Rikosasian käsittelyn uudelleen aloittamista koskeva menettely päätetään, jos poissaolleena tuomittu henkilö jättää saapumatta istuntoon ilman pätevää syytä.

_ _ ”

Pääasian oikeusriita ja ennakkoratkaisukysymys

11 Spetsializirana prokuratura (erityissyyttäjänvirasto, Bulgaria) asetti kolmetoista henkilöä syytteeseen toiminnastaan sellaisen järjestäytyneen rikollisryhmän johtajina ja/tai jäseninä, jonka tarkoituksena oli tehdä henkirikoksia, ryöstöjä ja varkauksia, sekä muista rikoksista, joita heidän väitetään suorittaneen tässä rikollisryhmässä. Kaksi syytetyistä ovat TX ja UW, joita syytetään osallistumisesta mainittuun rikollisryhmään eli rikoksesta, josta säädetty seuraamus on vankeusrangaistus, jonka pituus on vähintään kolme ja enintään kymmenen vuotta.

12 TX:lle ja UW:lle ilmoitettiin edellytyksistä, joiden täyttyessä heidän asiansa voidaan käsitellä heidän poissa ollessaan, erityisesti jos he ovat poissa ilman pätevää syytä, ja siitä, että tällaisessa tapauksessa lopullinen aineellinen ratkaisu velvoittaa heitä eikä siitä voida valittaa sillä perusteella, etteivät he ole henkilökohtaisesti osallistuneet asian käsittelyyn.

13 TX:n ja UW:n oikeudenkäynnissä Spetsializiran nakazatelen sadissa (erityisrikostuomioistuin, Bulgaria) pidettiin aluksi seitsemän istuntoa. Asiaa lykättiin kussakin näistä istunnoista. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin ei ryhtynyt asian selvittämistoimiin eikä ottanut vastaan todistelua, koska tietyt syytetyt olivat poissa, koska he olivat mainittujen istuntojen aikana sairaana. Kyseinen tuomioistuin tutki kyseisten poissaolojen syyn todellisuutta, mutta se ei vahvoista epäilyistä huolimatta voinut kyseenalaistaa syytettyjen poissaolon perusteltavuutta.

14 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on 19. ja 26.4.2017 antamillaan päätöksillä ottanut kantaa siihen, onko pääasiassa mahdollista järjestää istunto mainittujen syytettyjen poissa ollessa.

15 Se totesi tältä osin yhtäältä, ettei näiden syytettyjen läsnäolo ollut tarpeen kansallisessa lainsäädännössä tarkoitetun ”objektiivisen totuuden selvittämiseksi” kyseisten rikosten osalta.

16 Toisaalta siltä osin kuin on kyse pääasian tutkinnasta jonkun syytetyistä poissa ollessa, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin on vahvistanut kansallisen lainsäädännön perusteella seuraavat yksityiskohdat:

– asianomaisen osapuolen edustajan on oltava läsnä ja tämän on tosiasiallisesti puolustettava kyseistä osapuolta;

– asianomaiselle osapuolelle on lähetettävä jäljennös istuntopöytäkirjasta, jotta tämä voi tutustua hänen poissa ollessaan suoritettuihin tutkintatoimenpiteisiin ja esitettyihin todisteisiin

– asianomaiselle osapuolelle on annettava mahdollisuus pyytää sitä, että nämä todisteet esitetään uudelleen hänen läsnä olleessaan

– asianomaiselle osapuolelle, joka on hänestä riippumattomasta syystä jättänyt saapumatta oikeuteen, on annettava oikeus siihen, että suoritetut toimet toistetaan hänen läsnä ollessaan;

– asianomaisella osapuolelle, joka on hänestä johtuvasta syystä jättänyt saapumatta oikeuteen, on annettava oikeus siihen, että hänen pyynnöstään mainitut toimet toistetaan, jos hänen henkilökohtainen läsnäolonsa konkreettisessa todistelutoimessa on välttämätön hänen etujensa turvaamiseksi.

17 Tietyt syytetyt henkilöt jättivät eri syistä saapumatta kahteentoista istuntoon, jotka järjestettiin 19. ja 26.4.2017 annettujen päätösten jälkeen.

18 TX jätti saapumatta 16.5.2018 pidettyyn istuntoon hänestä riippumattomasta syystä, nimittäin sairauden vuoksi. UW puolestaan ei halunnut saapua istuntoon. Molempia syytettyjä edustivat heidän valtuuttamansa edustajat. TX:lle ja UW:lle lähetettiin jäljennökset mainitun istunnon pöytäkirjasta, jotta he voisivat tutustua heidän poissa ollessaan esitettyihin todisteisiin.

19 TX ja UW saapuivat seuraavaan, 30.5.2018 pidettyyn istuntoon. Edustajiensa kanssa neuvoteltuaan he totesivat, että he olivat tutustuneet 16.5.2018 pidetyn istunnon pöytäkirjaan sekä seikkoihin, joita heidän poissa ollessaan tapahtunut todistelu koski, ja etteivät he halunneet sitä, että todistelu suoritettaisiin uudelleen heidän läsnä ollessaan. Heidän poissa ollessaan suoritettuja toimia ei ole toistettu.

20 TX jätti saapumatta 1.10.2018 pidettyyn istuntoon, mikä uudelleen johtui sairaudesta. Häntä edusti tässä istunnossa edustaja. Kun TX ei ollut läsnä, ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin vastaanotti tiettyä todistelua ja muun muassa kuuli syyttäjän syytteen tueksi nimeämää päätodistajaa. TX:lle lähetettiin jäljennös tämän istunnon pöytäkirjasta, jotta hän voisi tutustua hänen poissa ollessaan esitettyihin todisteisiin.

21 TX osallistui seuraavaan istuntoon, joka pidettiin 17.10.2018. Edustajansa kanssa neuvoteltuaan hän totesi tutustuneensa 1.10.2018 pidetyn istunnon pöytäkirjaan ja hänen poissa ollessaan esitettyihin todisteisiin ja pyysi osallistua henkilökohtaisesti syytteen tueksi kuultavan päätodistajan kuulemiseen. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin hyväksyi pyynnön ja kuuli tätä todistajaa uudelleen. TX:llä oli ollut mahdollisuus osallistua täysimääräisesti tähän kuulemiseen ja esittää haluamansa kysymykset.

22 UW:n osalta ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin toteaa, että jotta menettely voidaan toteuttaa syytetyn poissa ollessa syytetyn tosiseikoista tietoisena antaman suostumuksen jälkeen, kansallisessa lainsäädännössä säädetään, että kyseiselle henkilölle on ilmoitettava rikosoikeudenkäynnistä, hänen poissaolonsa seuraamuksista ja edustajan pakollisesta osallistumisesta, jotka ovat direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan a ja b alakohdassa tarkoitettuja takeita.

23 Mainittu tuomioistuin korostaa, että sillä on epäilyjä pääasiassa kyseessä olevan kansallisen lainsäädännön yhteensopivuudesta unionin oikeuden kanssa erityisesti direktiivin 2016/343 johdanto-osan 35 perustelukappaleen kannalta ja että nämä epäilyt koskevat edellytyksiä, joiden täyttyessä läsnäolosta oikeudenkäynnissä voidaan pätevästi luopua.

24 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin katsoo siltä osin kuin TX on jättänyt saapumatta tiettyihin istuntoihin tahdostaan riippumattomista syistä eli sairauden vuoksi, että direktiivin 2016/343 johdanto-osan 34 perustelukappaleen valossa voidaan todeta, että TX:n oikeutta olla läsnä rikosoikeudenkäynnissä on loukattu, jos hänen poissaolonsa oli perusteltu. Se pohtii, onko tällaista loukkaamista todella tapahtunut, kun otetaan huomioon näiden istuntojen jälkeen TX:n pyynnöstä toteutetut toimet.

25 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee tältä osin 16.5.2018 pidetyn istunnon osalta, merkitseekö TX:n ilmoitus olla pyytämättä suoritettujen toimien toistamista pätevää luopumista oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissä, ja sovelletaanko direktiivin 2016/343 johdanto-osan 35 perustelukappaleessa tarkoitettua mahdollisuutta luopua oikeudesta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissä myös jo suoritettuihin menettelytoimiin. Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin

kysyy 1.10.2018 pidetyn istunnon osalta, onko syyttäjän syytteen tueksi nimeämän todistajan TX:n läsnä ollessa suoritettu uudelleenkuuleminen riittävä toimi direktiivin 2016/343 johdanto-osan 44 perustelukappaleen kannalta.

26 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin täsmentää, että TX:n ja UW:n edustajat ovat osallistuneet kaikkiin pääasiassa pidettyihin istuntoihin.

27 Tässä tilanteessa Spetsializiran nakazatelen sad on päättänyt lykätä asian käsittelyä ja esittää unionin tuomioistuimelle seuraavan ennakkoratkaisukysymyksen:

”Onko syytetyn direktiivin (EU) 2016/343 8 artiklan 1 ja 2 kohdassa, kun niitä luetaan yhdessä kyseisen direktiivin johdanto-osan 35 ja 44 perustelukappaleen kanssa, tarkoitettua oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissä loukattu, kun yksi rikosoikeudellisen menettelyn istunto on pidetty syytetyn poissa ollessa, syytetty on kutsuttu istuntoon asianmukaisella tavalla, syytetylle on ilmoitettu poissaolon seuraamuksista ja syytettyä on edustanut tämän valitsema edustaja, kun:

a) syytetty on jättänyt saapumatta hänestä johtuvasta syystä (eli syytetty on päättänyt olla osallistumatta kyseessä olevaan istuntoon);

b) syytetty on jättänyt saapumatta hänestä riippumattomasta syystä (sairaustapaus), jos hänelle on jälkeenpäin ilmoitettu poissa ollessaan suoritetuista toimista ja jos hän on tosiseikoista tietoisena päättänyt ja ilmoittanut, että:

– hän ei vetoa poissaoloonsa riitauttaakseen näiden toimien lainmukaisuuden eikä vaadi niiden toistamista hänen läsnä ollessaan;

– hän haluaa osallistua näihin toimiin, minkä johdosta tuomioistuin on kuullut syytetyn yksilöimää henkilöä uudelleen ja antanut syytetylle mahdollisuuden osallistua täysimääräisesti tähän kuulemiseen?”

Ennakkoratkaisukysymyksen tarkastelu

28 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee kysymyksellään lähinnä, onko direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 ja 2 kohtaa tulkittava siten, että ne ovat esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan tilanteessa, jossa syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin hänen oikeudenkäynnistään ja poissaoloa tästä oikeudenkäynnistä koskevista seuraamuksista ja jossa tätä henkilöä on edustanut hänen nimeämänsä valtuutettu edustaja, syytetyn oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään ei loukata, kun

– hän on yksiselitteisesti päättänyt jättää saapumatta yhteen oikeudenkäyntinsä yhteydessä järjestetyistä istunnoista tai

– hän on jättänyt saapumatta yhteen näistä istunnoista hänestä riippumattomasta syystä, jos hänelle on tämän istunnon jälkeen ilmoitettu hänen poissa ollessaan suoritetuista toimista ja jos hän on tosiseikoista tietoisena päättänyt ja ilmoittanut joko siitä, ettei hän vetoa poissaoloonsa riitauttaakseen näiden toimien lainmukaisuuden, tai siitä, että hän haluaa osallistua näihin toimiin, minkä johdosta asiaa käsittelevä kansallinen tuomioistuin on toistanut mainitut toimet muun muassa suorittamalla uudelleen todistajan kuulemisen, johon syytetyllä on ollut mahdollisuus osallistua täysimääräisesti.

29 Aluksi on huomattava, että direktiivin 2016/343 tavoitteena on – kuten kyseisen direktiivin 1 artiklasta ja sen johdanto-osan yhdeksännestä perustelukappaleesta ilmenee – vahvistaa rikosoikeudellisissa menettelyissä sovellettavat yhteiset vähimmäissäännöt, jotka koskevat tiettyjä syyttömyysolettamaan

liittyviä näkökohtia ja oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissä (tuomio 19.9.2018, Milev, C-319/18 PPU, EU:C:2018:73, 45 kohta ja tuomio 5.8.2019, AH ym. (Syyttömyysolettama), C-377/18, EU:C:2019:670, 38 kohta).

30 Lisäksi on muistutettava, että kun otetaan huomioon, että direktiivillä pyritään vähimmäistason yhdenmukaistamiseen, sitä ei voida tulkita siten, että olisi täydellinen ja tyhjentävä säädös (ks. vastaavasti määräys 12.2.2019, RH, C-8/19 PPU, EU:C:2019:110, 59 kohta oikeuskäytäntöviittauksineen).

31 Mainitun direktiivin 8 artiklan 1 kohdassa säädetään tältä osin, että jäsenvaltioiden on varmistettava, että epäillyllä tai syytetyllä on oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään.

32 Saman direktiivin johdanto-osan 35 perustelukappaleessa täsmennetään, että epäillyn tai syytetyn oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään ei ole ehdoton oikeus ja että epäillyn tai syytetyn olisi voitava tietyin edellytyksin joko nimenomaisesti tai hiljaisella suostumuksella, mutta yksiselitteisesti, luopua tästä oikeudesta.

33 Direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdassa säädetään näin ollen, että jäsenvaltiot voivat säätää, että oikeudenkäynti, joka voi johtaa epäillyn tai syytetyn syyllisyyttä tai syyttömyyttä koskevan päätöksen tekemiseen, voidaan järjestää tämän poissa ollessa edellyttäen, että epäillylle tai syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin oikeudenkäynnistä ja poissaolon seuraamuksista (kyseisen säännöksen a alakohta) tai epäiltyä tai syytettyä, jolle on ilmoitettu oikeudenkäynnistä, edustaa joko hänen itsensä tai valtion nimeämä valtuutettu edustaja (kyseisen säännöksen b alakohta).

34 Direktiivin 2016/343 johdanto-osan 47 perustelukappaleessa todetaan lisäksi, että direktiivissä kunnioitetaan perusoikeuskirjassa ja Euroopan ihmisoikeussopimuksessa tunnustettuja perusoikeuksia ja periaatteita, joihin kuuluvat oikeus oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin, syyttömyysolettama ja oikeus puolustukseen.

35 Kuten kyseisen direktiivin johdanto-osan 33 perustelukappaleesta ilmenee, epäillyn tai syytetyn oikeus olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään perustuu oikeudenmukaista oikeudenkäyntiä koskevaan oikeuteen, joka vahvistetaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa, jota perusoikeuskirjan 47 artiklan toinen ja kolmas kohta ja 48 artikla vastaavat, kuten perusoikeuskirjan selityksissä (EUVL 2007, C 303, s. 17) täsmennetään.

36 Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen oikeuskäytännöstä ilmenee tältä osin, että julkisen istunnon järjestäminen on Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklassa vahvistettu perusperiaate. Tällä periaatteella on erityistä merkitystä rikosjutuissa, joissa yleensä on oltava Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan kaikkien vaatimusten mukainen ensimmäisen asteen tuomioistuin ja joissa yksityinen voi perustellusti pyytää, että häntä ”kuullaan” ja että hän saa muun muassa mahdollisuuden esittää puolustuksensa suullisesti, kuulla hänelle vastaiset lausunnot sekä kuulustella ja vastakuulustella todistajia (Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 23.11.2006, Jussila v. Suomi, CE:ECHR:2006:1123JUD007305301, 40 kohta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 4.3.2008, Hüseyin Turan v. Turkki, CE:ECHR:2008:0304JUD001152902, 31 kohta).

37 Tämän oikeuskäytännön mukaan Euroopan ihmisoikeussopimuksen 6 artiklan sanamuoto tai henki ei estä henkilöä luopumasta vapaaehtoisesti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeista nimenomaisesti tai hiljaisesti. Luopuminen oikeudesta osallistua istuntoon on kuitenkin osoitettava yksiselitteisellä tavalla ja siihen on liityttävä vähimmäistakeet, jotka vastaavat sen vakavuutta. Se ei myöskään saa olla minkään tärkeän julkisen edun vastaista (Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 1.3.2006, Sejdovic v. Italia, CE:ECHR:2006:0301JUD005658100, 86 kohta ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomio 13.3.2018, Vilches Coronado ym. v. Espanja, CE:ECHR:2018:0313JUD005551714, 36 kohta).

38 Pääasiassa useita henkilöitä vastaan on nostettu syyte siitä, että he ovat toimineet järjestäytyneen rikollisryhmän johtajina ja/tai että he ovat osallistuneet järjestäytyneeseen rikollisryhmään. Oikeudenkäyntinsä alkuvaiheessa syytetyille ilmoitettiin kansallisen lainsäädännön perusteella olosuhteista, joissa tämä oikeudenkäynti voi toteutua heidän poissaolostaan huolimatta, jos he jättävät saapumatta ilman pätevää syytä. Syytettyjen edustajat ovat lisäksi osallistuneet kaikkiin syytettyjen oikeudenkäynnissä pidettyihin istuntoihin.

39 Ennakkoratkaisukysymys koskee ensiksi tilannetta, jossa syytetty luopuu tarkoituksellisesti osallistumasta yhteen oikeudenkäyntinsä yhteydessä pidettävistä istunnoista.

40 Kun otetaan huomioon direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohdan sanamuoto, on todettava, että pääasian kaltaisessa asiassa on noudatettu sekä tämän säännöksen a alakohdassa että sen b alakohdassa säädettyjä edellytyksiä.

41 Ennakkoratkaisupyynnöstä ilmenee lisäksi, että UW:n luopumiseen oikeudestaan osallistua istuntoon liittyy sen vakavuutta vastaavat vähimmäistakeet ja että tämä luopuminen ei ole ristiriidassa minkään tärkeän yleisen edun kanssa.

42 Näin ollen on todettava, että direktiivin 2016/343 8 artiklan 2 kohta ei ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan syytetyn oikeutta olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään ei loukata, kun hän on yksiselitteisesti päättänyt olla saapumatta yhteen oikeudenkäyntinsä yhteydessä pidetyistä istunnoista, jos hänelle on ilmoitettu kyseisestä istunnosta ja jos häntä on mainitussa istunnossa edustanut valtuutettu edustaja.

43 Ennakkoratkaisua pyytäneen tuomioistuimen esittämä kysymys koskee toiseksi tilannetta, jossa syytetty ei ole voinut olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään pidetyissä istunnoissa tahdostaan riippumattomasta syystä eli sairauden vuoksi.

44 Direktiivin 2016/343 johdanto-osan 34 perustelukappaleessa todetaan, että jos epäilty tai syytetty ei voi olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään hänestä riippumattomista syistä, hänellä olisi oltava mahdollisuus pyytää oikeudenkäynnille uutta ajankohtaa kansallisessa oikeudessa säädetyssä määräajassa.

45 Ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin tiedustelee unionin tuomioistuimelta yhtäältä tilanteesta, jossa syytetty, joka ei tahdostaan riippumattomasta syystä ole voinut saapua omassa oikeudenkäynnissään pidettyyn istuntoon ja jolle oli ilmoitettu hänen poissa ollessaan tässä istunnossa toteutetuista toimista, on ilmoittanut, ettei hän vetoa kyseiseen poissaoloon riitauttaakseen toteutettujen toimien laillisuuden ja ettei hän halua niiden toistamista hänen läsnä ollessaan.

46 Tässä yhteydessä on todettava, että tällaisen kannan voidaan katsoa tarkoittavan yksiselitteistä luopumista oikeudesta osallistua kyseiseen istuntoon.

47 Toisaalta ennakkoratkaisua pyytänyt tuomioistuin viittaa tilanteeseen, jossa syytetty on ilmoittanut haluavansa hänen poissa ollessaan suoritettujen toimien toistamista hänen läsnä ollessaan, mikä on johtanut siihen, että on järjestetty todistajan uudelleenkuuleminen, johon syytetyllä on ollut mahdollisuus osallistua täysimääräisesti.

48 Tältä osin henkilön, jonka vaatimuksesta on hänen läsnä ollessaan toistettu sellaisissa istunnoissa suoritetut toimet, joissa hän ei ole voinut olla läsnä, ei voida katsoa olleen poissa omasta oikeudenkäynnistään.

49 Esitettyyn kysymykseen on edellä esitetyn perusteella vastattava, että direktiivin 2016/343 8 artiklan 1 ja 2 kohtaa on tulkittava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan tilanteessa, jossa syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin hänen oikeudenkäynnistään ja siitä poissaolon seuraamuksista ja jossa tätä henkilöä on edustanut hänen nimeämänsä valtuutettu edustaja, hänen oikeuttaan olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään ei ole loukattu,

– kun hän on yksiselitteisesti päättänyt jättää saapumatta yhteen oikeudenkäyntinsä yhteydessä järjestetyistä istunnoista tai

– kun hän on jättänyt saapumatta yhteen näistä istunnoista hänestä riippumattomasta syystä, jos hänelle on tämän istunnon jälkeen ilmoitettu hänen poissa ollessaan toteutetuista toimista ja jos hän on tosiseikoista tietoisena tehnyt päätöksen, jossa hän on ilmoittanut joko siitä, ettei hän vetoa poissaoloonsa riitauttaakseen näiden toimien laillisuuden, tai siitä, että hän haluaa osallistua näihin toimiin, minkä johdosta asiaa käsittelevä kansallinen tuomioistuin on toistanut mainitut toimet muun muassa suorittamalla uudelleen todistajan kuulemisen, johon syytetyllä on ollut mahdollisuus osallistua täysimääräisesti.

Oikeudenkäyntikulut

50 Pääasian asianosaisten osalta asian käsittely unionin tuomioistuimessa on välivaihe kansallisessa tuomioistuimessa vireillä olevan asian käsittelyssä, minkä vuoksi kansallisen tuomioistuimen asiana on päättää oikeudenkäyntikulujen korvaamisesta. Oikeudenkäyntikuluja, jotka ovat aiheutuneet muille kuin näille asianosaisille huomautusten esittämisestä unionin tuomioistuimelle, ei voida määrätä korvattaviksi.

Näillä perusteilla unionin tuomioistuin (kuudes jaosto) on ratkaissut asian seuraavasti:

Eräiden syyttömyysolettamaan liittyvien näkökohtien ja läsnäoloa oikeudenkäynnissä koskevan oikeuden lujittamisesta rikosoikeudellisissa menettelyissä 9.3.2016 annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (EU) 2016/343 8 artiklan 1 ja 2 kohtaa on tulkittava siten, että ne eivät ole esteenä kansalliselle lainsäädännölle, jonka mukaan tilanteessa, jossa syytetylle on ilmoitettu hyvissä ajoin hänen oikeudenkäynnistään ja siitä poissaolon seuraamuksista ja jossa tätä henkilöä on edustanut hänen nimeämänsä valtuutettu edustaja, hänen oikeuttaan olla läsnä omassa oikeudenkäynnissään ei ole loukattu,

– kun hän on yksiselitteisesti päättänyt jättää saapumatta yhteen oikeudenkäyntinsä yhteydessä järjestetyistä istunnoista tai

– kun hän on jättänyt saapumatta yhteen näistä istunnoista hänestä riippumattomasta syystä, jos hänelle on tämän istunnon jälkeen ilmoitettu hänen poissa ollessaan toteutetuista toimista ja jos hän on tosiseikoista tietoisena tehnyt päätöksen, jossa hän on ilmoittanut joko siitä, ettei hän vetoa poissaoloonsa riitauttaakseen näiden toimien laillisuuden, tai siitä, että hän haluaa osallistua näihin toimiin, minkä johdosta asiaa käsittelevä kansallinen tuomioistuin on toistanut mainitut toimet muun muassa suorittamalla uudelleen todistajan kuulemisen, johon syytetyllä on ollut mahdollisuus osallistua täysimääräisesti.

Allekirjoitukset

i — Tämän tuomion 10, 21, 27, 28, 36, 37 ja 49 kohtaan sekä tuomiolauselmaan on tehty kielellisiä muutoksia sen ensimmäisen julkaisemisen jälkeen.